

priokusa fragmentarnosti opredelile Kosovelovo miselnost. Lahko je navesti Bergsona, Spenglerja, Nietzscheja, Marxa, Croceja, Šaldo in še druge, vse do religije, zagotovo pa je najbolj cenil Tagoreja, ki je hkrati poet in mislec. Zdravec je skušal kolikor se da strniti svoja spoznanja in vidike.

Zdravčevo razglabljanje o Kosovelovem pojmovanju družbe in naroda temelji na premisah, ki v osnovi omogočajo poglavitna spoznanja, med drugim ugotavlja: »Kot družboslovec se Kosovel ni razvijal premočrtno, iz enega samega nauka, ampak je poleg marksistične filozofije več let upošteval tudi in še bolj tagorejsko in krščansko etiko.« »Premočen pa je ostajal v tem, da je socialno vprašanje povezoval z narodnim in kulturnim, z vprašanjem človekove svobode sploh.« Ni naključje, da je Zdravec v tolikšni meri osvetlil razmerje med Vladom Martelancem in Kosovelom, saj je Tržičan vplival na Kosovelovo miselnost. V članku *Narodnost in vzgoja* je, kot ugotavlja avtor, izbral »etični socializem«, »hkrati pa odklonil materialistično etiko ali instinkt po imetju«. Z zavestjo Kraševca, ki živi ločeno od matičnega naroda, je dobro razložil nacionalizem in narodnost. Zdravec je znal prikazati te in druge sorodne probleme z različnih aspektov.

Sklepni del, *Nepotešeni popotnik*, pri naša življenjepisno podoba Kosovela, se-

veda pa še z drugimi reminiscencami, ki dajejo širše obzorje o času in prostoru ter osebnostih. Uvod zadnjega dela je Zdravec naravnal polemično tako zoper zagovornike »božanske iskre« romantične šole umetnosti kot zoper novokritično in strukturalistično miselnost, ki ustvarjalca razosebi in naredi nevidnega. »Besedne umetnosti ni mogoče razosebiti, ne razhumanizirati, ne razvsebiniti, ne je odtrgati od zgodovine.« – pravi Zdravec in zatem: »Skratka, za vsako delo, tudi za umetniško, je najbližji vzrok človek, enkratni in zgodovinski človek.« Tisti, ki bi pričakoval klasični življenjepis Kosovela, bi se zmotil: pesnikova življenjska pot je pretkana z delom in vzporednimi pojavi in osebami, tako da pride do veljave duhovni svet in utrip kulture, tudi politike ipd. Seveda se Zdravec ob drugem opira na Kosovelova sodelovanja pri revialiki, na njegov kritični odnos do tedanje literature, pri tem pa ohranja svojo tipično držo: kot pesnik in esejist razruši in gradi, humanistična zavzetost pa seže od osebnega do skupnega, razpet je med smrtjo in himnično vero v preobrazbo sveta. Pri tisku moti, da ni vse citatno navedeno opremljeno z narekovaji. Kdorkoli se bo želel bližje spoznati s Kosovelom, ne bo mogel obiti Zdravčeve monografije. Ob tem velja še opozoriti na ožje profilirano študijo Janeza Vrečka Srečko Kosovel, slovenska zgodovinska avantgarda in zenitizem. Igor Gedrih

NATISI IN PONATISI PRI SLOVENSKI MATICI

Knjižne pridobitve zadnjih let pri Slovenski matici opozarjajo, da se je kakovost knjižne izbire toliko dvignila, da gre – več ali manj – za celotno zanimivo, tehtno ponudbo in ne le za posamezne knjige, ki naletijo na posebno pozornost. Izdajateljska hiša, ki nima posebne možnosti za reklame, si mora zgolj s premišljeno programsko politiko potrditi in dvigati položaj, ki dandanes nikakor ni

zavidljiv med založbami. Tu, kjer se vezeta gospodarnost, ali recimo temu ekonomija, pa strokovna in književna raven, v kriznih časih ne sme priti do spodrselja, ki bi jih zapazili pri prodajni in kupni vsakdanji praksi. Še bolj to velja za hišo, ki izda malo knjig in je vsaka pod pritiskom tržne stvarnosti. Kakor koli že, Slovenska matica je tudi tokrat postregla z raznoliko, a kakovostno bero knjig.

Za leposlovni del je poskrbela Mimi Malenšek z romanom *Marčni veter*. Pisateljico je znova zamikal zgodovinski čas,

in sicer revolucionarno leto 1848. Mimi Malenšek je pisateljica, ki sledi tradiciji zgodovinskega romana, zgodovina ji ni pretveza za nekaj, kar je v problemskem jedru ali v človeški naravi kot trajno, zunajčasovno, vedno na novo postavljeno, a le »istovrstno«. (Kot npr. pri Brechtu, Thorntonu Wilderju, D. Jančarju.) Tradicija zgodovinskega romana (od Jurčiča do Finžgarja, Ingoliča idr.) zahteva trdna zgodovinska oporišča ob različnih virih, ob takem in še drugačem okostju zgodovinskih dejstev, navedb, pričevanj, dokumentov, pisateljičino vživljanje v dobo, razmere in ljudi, da bi leposlovno odrazila kolikor se da čas in prostor v živopisni pojavnosti. Tak zgodovinski roman ponavadi dopušča še dosti prosto fabulativno oblikovanje, kadar gre za glavne osebe kot fiktivne, neprijetno manj možnosti in več dokumentarne discipline pa terja zgodovinski roman z glavnimi osebami, ki so zgodovinsko biografsko prisotne. Pisateljica je sledila prvemu, »pomlad narodov« je osrednje romana. Ker je odmevalo leto 1848 v Ljubljani sila skromno, brez tistega žara, ki je pretresal Dunaj, je pisateljica storila prav, ko je vključila obe mesti, si s tem omogočila širše možnosti in primerjave. Kaleidoskop ljudi in dogajanj se ji razgrinja v široko pripoved.

Med strokovnimi deli velja opozoriti na Poslikane lesene stropne na Slovenskem do sredine 18. stoletja. Nataša Golob je v bistvu razširila in dopolnila doktorsko disertacijo. Njena knjiga je pridobitev, saj se ponavadi tovrstno gradivo izmika ali ostaja v ozadju drugih umetnostnozgodovinskih problemov, tokrat pa je pred nami razprava s svojo osnovno specifikom. Razprava Nataše Golob prihaja v zavest kulturne javnosti v času, ko je že ta ali ona stropna poslikava izgubljena, uničena, toda hkrati je moč rešiti mnogo tega, kar bogati in ohranja pomen za ožjo stroko kot tudi za širšo kulturo. Ne da bi poprej ne poznali nobenega strokovnega dela o poslikanih stropih na Slovenskem, toda šele strnjena podoba in obravnava je prinesla zao-

krožena spoznanja in sintezni prikaz o tej posebni veji umetnostne dediščine. Avtorica je morala upoštevati geografsko omejitvev na Slovenijo ter na tisti del onkraj mej, kjer živijo ali so živeli Slovenci. Časovno je zajela dobo od konca 15. stoletja do sredine 18. stoletja, v obojem pa je razprava Nataše Golob prva, ki je s tako širino obravnavala poslikane lesene stropne. Pri dejstvu, da so leseni poslikani stropi sorazmerno kratke življenjske dobe, je tem bolj pomembno, da smo dobili dokumentirano delo o zvrsti, ki jo lahko po razvojni poti posebej vrednotimo. Med drugim tudi ugotavlja, da mnogi leseni stropi ne odražajo toliko tokove umetnosti v minulih stoletjih kot žlahtno vpletanje etnoloških prvin, to pa da obravnavanim spoznanjem še posebno dimenzijo. Pristop k obravnavi posameznih primerov je zahteval vsakokratno, sveže preverjanje, ni se dalo mehanično ravnati po »ključu«. Za opombami sledi Katalog spomenikov z vso potrebno sistematiko. Zemljevid o poslikanih lesenih stropih je bil nujno potreben, avtorica je razločila ohranjene spomenike od tistih, ki so le delno ohranjeni ali pa izpričani, a že uničeni. Povzetek v nemščini je tokrat širši, gotovo strokovno zanimiv tudi za prostor zunaj slovenskih republiških meja. Knjigo je opremila Nataša Golob.

Božo Otorepec je s Srednjeveškimi pečati in grbi mest in trgov na Slovenskem podal strokovno delo, kot ga še nismo imeli. Otorepčeva razprava je eno temeljnih del srednjeveške zgodovine pri nas, v bistvu pa strokovna monografija, ki se s svojo vsebino navezuje na vso Slovenijo. Ne bo odveč opozoriti, da vse doslej navedeno glede heraldike in sfragistike ni obveljalo, Otorepčeva raziskovanja in ugotovitve so v celoti utrdila dejanska stanja, izpopolnjeno podobo s tega področja, kar je marsikje razširilo zgodovinske ugotovitve. Marsikaj je bilo treba nanovo preveriti, preiskati in poiskati stare listine ipd. in tako je nastala Otorepčeva disertacija. Njegovo delo pa se ni ustavilo pri tem, kljub izpopolnjeni

razpravi avtor žal ni mogel priti do podatkov o pečatih in grbih v prekmurskem območju. Avtor je moral najprej upoštevati stanje raziskav in razvoj, upoštevaše širši, avstrijski okvir, posebej pa seveda Štajersko, Koroško, Kranjsko (in Slovenijo) ter Primorsko in Istro. Kot posebni del je upošteval analitični inventar, seveda gradivo, nato je podal sistematično analizo gradiva. Povzetek raziskave o heraldiki in sfragistike dopolnjuje z diplomatiko, zgodovino mestne uprave in ustave ter upošteva tudi umetnostno zgodovino. Ob seznamu literature, opombah in krajevnem kazalu velja navesti obširnejši povzetek v nemščini, verjetno v avtorjevem prevodu. Knjigo je opremil Julijan Miklavčič.

Na literarno področje sta skupno posegla France Bernik in Marjan Dolgan s Slovensko vojno prozo. Podala sta razvojni črto slovenske proze z vojno tematiko od 1941. do 1980. Čeprav utegne biti povezava dveh avtorjev s posameznimi »poglavji« tvegana, pa sta dosegla zaradi komplementarnosti celotnega gradiva in temeljnih pogledov ujemajoč rezultat študije. Upoštevala sta prejšnja dela, tudi najosnovnejša. Če upoštevamo, da je bila poezija dosti bolj deležna literarnozgodovinske obravnave kot proza, zlasti še s posebnim poudarkom vojnega časa, potem se kaže njuna preučitev v mnogočem v novi luči, s kritično distanco in brez zastiranja. V ospredje je postavljena idejnovsebinska tipologija ter slogovna narava kratke in daljše proze. Gradivo je razvrščeno na tri temeljna poglavja, in sicer na obdobje 1941–1945, na obdobje 1945–1951, in obdobje 1951–1980. Večji del prispevkov je izpod peresa Marjana Dolgana, prvo obdobje je obdelal v celoti sam. Zdi se, da je France Bernik posegel zlasti v primerjalne možnosti, k divergenci od shematike k dejanskemu, k etično filozofskim vprašanjem. Bistvenega pomena pri M. Dolganu so izhodiščna dognanja, na katera navezuje razvojni lok vojne proze, poda kritične ugotovitve in nazadnje privede spoznanja do vprašanja o slovenskem »velikem tekstu«. Av-

torja se nista držala ozko literarnega področja, z zgodovinskimi in drugimi komponentami sta podkrepila temeljna spoznanja. Rezi, ki nastajajo s posameznimi obdobji, so logična posledica časa in razmer, politične situacije, kar se nedvomno odraža v proznih delih, ne glede na umetniško potenco. Razločnice med avtorji in deli se gibljejo tako na slogovni ravni kot na idejnovsebinski obravnavi. Poleg opomb in kazala osebnih imen najdemo na koncu povzetek v angleščini, skrbno ga je opravila Alenka Goričar. Oprema pa je delo Vilija Vrhovca.

Jože Horvat je spregovoril o Lužici in njenih Srbih. Knjiga je nastala z izkušnjo in poznavanjem Lužiških Srbov in njihove dežele v DR Nemčiji. Pred več kot dvajsetimi leti je Tone Glavan napisal knjigo Lužiški Srbi, ki je že davno pošla. Glede na to, da je s sedaj izšlo knjigo prišlo do istega »objekta« obravnave, a ne enakega, je Jože Horvat imel težji položaj, saj je moral tako ali drugače preseči že znano. Predvsem je Horvatova knjiga izrazito osebno barvita, ne da bi s tem kakor koli zmanjšali avtorjevo objektivno doživetje in odražanje tega. Njegovo potovanje po Lužiški Srbiji je slikovito, intervjuji z znanimi osebnosti sežejo v bistvo obravnavanega, avtor pa najde možnosti, da bralcu ilustrativno podaja, pojasnjuje, kar je za nepoučene ga potrebno. Ne vodi ga didaktična vsiljivost, ampak občutek za spontan prikaz. Srečanja z mnogimi osebnostmi odpirajo, lahko rečemo, široko panoramo duhovnega, javnega življenja, vsakdanjo problematiko najmanjšega slovanskega naroda, ki živi kot manjšina. Marsikaj vzbuja pri bralcih asociacije na Slovence, ki živijo zunaj matičnih meja, ne da bi bile primerjave istovrstne, vzporedno dogajajoče – pa vendar. Iz Horvatovega pisanja veje živ utrip lužiškosrbske vsakdanjosti v svetlem in temnem, zato je branje privlačno. Na koncu je podal Kratek oris zgodovine Lužiških Srbov in s tem obogatil knjigo. Za lepo knjižno opremo je poskrbel Anton Kovič; pridol-

dani zemljevid je shematičen, a zadovoljiv.

Nazadnje je potrebno omeniti ponatis treh zvezkov iz zbirke Filozofska knjižnica. Pri izdajanju filozofskih del Slovenska matica sledi klasiki filozofske misli, drugod pa očitno ne gre od rok natiskovanje sodobnih in starejših filozofov, vsaj toliko ne, kot bi to bilo potrebno. Na hrvaškosrbskem jezikovnem področju je prevedenih in izvirnih filozofskih del precej več kot pri nas. S tega stališča je razumljivo, da je iz hiše Slovenske matice prišlo sorazmerno lepo število klasikov, dosti od teh je predstavljenih z osprejnim deli, žal ne vedno. Kljub temu da praviloma izide vsako leto en zvezek Filozofske knjižnice, se je dosedaj nabralo toliko knjig, da je to že po številu konkurenčno, pa tudi primerjalno spodbudno, ne glede na dejstvo, da je drugod deklarirana skrb za filozofsko knjigo. Ponatisi že davno razprodanih knjig so bili potrebni.

Po nastanku in času je najstarejši ponatis Predsokratikov Antona Sovreta. Knjiga je ostala taka, kot smo jo poznali pred leti. Kot pravi Sovre, so predsokratiki misleci, ki so brez vodnikov in vzornikov utirali pota filozofiji. Za poznavanje začetkov filozofskih misli pa so bodisi jonski naravoslovci, pitagorejci, eleati, pa eklektiki in drugi tisti, ki so po svoje omogočili blesteč filozofski razvoj kas-

nejšega časa, zato ostajajo nepogrešljivi v verigi evropske filozofske poti.

Platonovi Poslednji dnevi Sokrata spadajo med temeljna dela antične filozofije; kot je znano, je knjigo prevedel Anton Sovre. Uvodoma je razložil o sofistiki, Sokratu in Platonu, nato sledi tridelno Apologija, Kriton in Faidon. Tudi v sedanjem ponatisu ni dodatkov, avtor se je ravnal pri vsakem delu po isti metodiki, po uvodu je sledila razčlenitev besedila in prevod. Opombe so prepotrebne, morda bi kazalo to in ono dopolniti, verjetno pa je iz spoštovanja do avtorja ostalo vse po njegovi zamisli.

Dnevnik cesarja Marka Avrelija v prevodu Antona Sovreta je priredil Kajetan Gantar. Prvič je izšel Dnevnik cesarja Marka Avrelija 1934. leta, uvrščajo pa ga med Sovretove najbolj uspešne prevode. Pet desetletij do današnje izdaje pomeni lep jezikovni premik, zato je Gantarjev poseg v besedju in pravopisju ustrezen, še posebej pa mu gre zasluga, da je kakih deset ali več nejasnih primerov nanovo osvetlil spričo novih odkritij in pojasnil. Splošni upad humanističnih ved je Gantarju narekoval, da obogati opombe, teh dejansko ni nikoli preveč, zlasti še, ker je zavest za antiko v zadnjih desetletjih močno upadla. Dnevnik cesarja Marka Avrelija pa spada med tista besedila Filozofske knjižnice, ki so najbolj iskana.

Igor Gedrih